

OM VIKTIGA OCH OVIKTIGA ARBETEN

(Kolumn ÅU 6.12.00)

Lars Hertzberg

Akava gör en ansats för att höja lönerna för arbetstagare med lång utbildning och låg lön. Erik Wahlström kommenterade i en ledare i Hbl (18.11) försöket så här: "Samhället fungerar inte längre så att en utbildning av en viss längd skulle berättiga till en viss inkomst. Inkomsten motiveras nu av hur bra man utför sitt arbete och hur viktigt arbetet är, oberoende av vilka papper man studerat sig till."

De löntagargrupper det gäller är främst klasslärare och barnträdgårdslärare. Jag vet inte om Wahlström hade någon föreställning om hur man jämför hur väl klasslärarna utför sitt arbete med, låt oss säga, hur väl de som trycker på knapparna i en pappersfabrik arbetar, men det är svårt att tro att han menade att pappersarbetare i allmänhet utför sitt arbete dubbelt bättre än klasslärare.

Å andra sidan kan han knappast ha menat att pappersarbetarnas jobb är dubbelt så viktigt som klasslärarnas. Visserligen finns det de som menar att ett arbetes betydelse står i direkt proportion till dess inverkan på betalningsbalansen, så att de som producerar varor för export är viktigare än alla andra. Men också med det kriteriet är klasslärare viktiga. För om exporten ska vara måttstock så torde Nokiachefen Jorma Ollila vara den allra viktigaste av alla finländare, och han har själv vittnat om den roll skolan hade som en start på hans väg från anspråkslösa förhållanden till chefskapet för ett av världens största industriföretag. Utan klasslärare inga nya Ollila.

Inte för att jag tror att inverkan på betalningsbalansen som sådan kan tas som ett mått på vad som är viktigt. Betrakta fallet Colombia. Landets kokainbaroner lyckas årligen suga in miljarder dollar till Colombia från narkotikahandeln i den rika delen av världen. Samtidigt inspirerar de USA att pumpa in miljarder dollar i Colombia varje år för att bekämpa produktionen av kokain. Kokainhandlarnas betydelse för landets betalningsbalans är alltså enorm. Landets samlade lärar- eller läkarkår har däremot knappast någon mätbar inverkan på betalningsbalansen. Trots det skulle ingen hävda att kokainexportörernas arbete är "viktigare" än lärarnas eller läkarnas.

*

Wahlströms formulering är i själva verket dubbeltydig. Det är inte klart om han uttalar sig om vad som *_vore rättvist_* eller om hur saker och ting *_fungerar i verkligheten_*. Han kan väl inte tro att det som verkligen sker också alltid är rättvist, eller att vi *_just nu_* står på randen till ett rättvist samhälle. Man tjänar inte rättvisans sak genom att intala sig att allting automatiskt ordnar sig till det bästa.

Simone Weil var mera realistisk. Hon insåg att i denna världens angelägenheter är det vanligen maktförhållandena som faller utslaget, och att det bara är när makten är jämnt fördelad mellan parterna som rättvisan får komma till tals. Arbetsmarknadspolitiken torde inte göra något undantag i detta hänseende. Det som i första hand bestämmer lönesättningen är balansen mellan arbetstagarnas (dvs allt från de verkställande direktörernas till städpersonalens) förmåga att tvinga upp lönen och arbetsgivarnas förmåga att hålla lönen nere.

Den nakna maktkampen modereras av att parterna trots allt tyglas av ett minimum av anständighet, och i ännu högre grad av behovet av att upprätthålla ett sken av anständighet. Detta förklarar varför kampen om inkomstavlten i så hög grad blir en retorisk kamp. Direktörerna tvingas försvara sina obscena löner med att de har ett så "stort ansvar". I annat fall finns det risk för att andra löntagare ska lockas följa deras exempel.

Vad man inte märker är att begreppet ansvar här har förvandlats till en rent retorisk-metafysisk kategori. Det finns inget meningsfullt sätt att jämföra det ansvar som vilar på en direktör i en exportbransch t ex med det ansvar som vilar på en sjuksköterska som vakar över patienterna vid en intensivvårdsavdelning, varigenom man kunde rättfärdiga förhållandet att sköterskans lön bara är en bråkdel av direktörens.

*

Men verklig anständighet spelar också en roll. I vår tid är det inte *_comme il faut_* att påpeka att olika yrken har en i grunden olika karaktär. Men faktum är att det kännetecknar många yrken (de yrken som förr ansågs utgöra kall) att arbetstagaren inte i

första hand är bunden till arbetet av lönen eller av lojalitet mot arbetsgivaren, utan av en pliktkänsla mot allmänheten eller mot de individer hon betjänar. Typiska exempel är sjukvårdspersonal, lärare på olika nivåer m fl. Arbetet har en mening i sig, inte p g a det ekonomiska utbyte det ger. (Det är inget sammanträffande att det är inom de här grupperna risken för utbrändhet är störst.) Tröskeln för en strejk är betydligt högre hos de här grupperna – och lönerna alltså automatiskt lägre.

Det ligger därför egentligen ingenting paradoxalt i, att polisen är den bland alla samhällets institutioner finländarna säger sig lita mest på (hur berättigat detta är går jag inte in på här), och att finländarna samtidigt är beredda att låta dem arbeta för svältlöner. Man litar helt enkelt på att poliserna gör sitt jobb vare sig de får en anständig lön eller inte.

*

En sjuksköterska har privilegiet att veta varför hon arbetar, hon borde vara tacksam för att hon dessutom får lön. Så resonerar man i det tysta.

Direktörernas fantasilöner kan kanske i så fall tolkas som ett uttryck för, att de finner sina arbetsuppgifter mer eller mindre meningslösa, kanske rentav absurda. Eventuellt kan man förstå vår tids lönepolitik mot bakgrunden av vad man läst om arbetsfördelningen i många prelitterata kulturer, där det sägs att männen ägnar hela sin tid åt att kriga eller skryta, medan alla livsviktiga sysslor handhas av kvinnorna. Riktiga machomän kanske behöver dessa enorma incitament för att övervinna sin naturliga arbetskygghet.

*

Troligen vill Wahlström påtala ett helt annat problem. Man kan fråga sig om vissa av de arbetsgrupper det rör sig om verkligen behöver den långa utbildning de har idag. Klasslärar- och barnträdgårläro-utbildningen hör naturligtast hemma i en yrkeshögskola. När de gjordes om till högre högskoleexamina var detta en del av den allmänna akademiseringen av utbildningen. Givetvis var det ett led i kampen att höja yrkenas prestige, och därmed också lönerna. Vad man borde erkänna är att ett yrke kan vara viktigt också om det inte kräver en högre akademisk utbildning. På den punkten håller jag med Wahlström.